

Андрейканіч А. І.

старший викладач кафедри дизайну, завідувач відділення графічного дизайну та дизайну меблів Косієвського інституту прикладного та декоративного мистецтва Львівської національної академії мистецтв

РОЗВИТОК ПЛАКАТНОЇ ГРАФІКИ В УКРАЇНСЬКОМУ КУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРІ ГАЛИЧИНИ НА ПОЧАТКУ XX СТОРІЧЧЯ

Анотація. На початку XX ст. розвиток образотворчого мистецтва в Галичині був тісно пов'язаний з європейським культурним процесом. Особливу роль у цьому процесі відігравали мистці графіки, які ставили собі за мету вивчення та популяризацію мистецької спадщини, влаштовуючи виставки сучасних художників, друкуючи результати наукових розвідок. Вивчення творчого доробку українських майстрів плакатної графіки дозволяє стверджувати, що в графічному мистецтві України на початку XX ст. існували яскраві прояви різноманітних художніх стилів і напрямів, характерних для культурного розвитку всієї Європи, зокрема авангардизму. Характерною тенденцією творчості митців української графіки цього періоду стає звернення до історії українського мистецтва, використання народної орнаментики, створення українських шрифтів з національним забарвленням.

Ключові слова: національно-культурний рух, модернізм, художній напрям, національне мистецтво.

Аннотация. Андрейканич А. И. Развитие плакатной графики в украинском культурном пространстве Галичины в начале XX века. В начале XX в. развитие изобразительного искусства в Галичине было тесно связано с европейским культурным процессом. Особую роль в этом процессе играли мастера графики, которые ставили своей целью изучение и популяризацию художественного наследия, устраивая выставки современных художников, печатая результаты научных исследований. Изучение творчества украинских мастеров плакатной графики позволяет утверждать, что в графическом искусстве Украины в начале XX в. существовали яркие проявления различных художественных стилей и направлений, характерных для культурного развития всей Европы, в частности авангардизма. Характерной тенденцией творчества художников украинской графики этого периода становится обращение к истории украинского искусства, использование народной орнаментики, создание украинских шрифтов с национальной окраской.

Надійшла до редакції 18.10.2011

Ключевые слова: национально-культурное движение, модернизм, художественное направление, национальное искусство.

Annotation. Andreykanich A.I. Development of poster graphics in Ukrainian cultural sphere of Halychyna at the beginning of the XX-th century. At the beginning of the XX-th century the development of fine arts in Halychyna was closely connected with the European cultural process. Graphic artists played a special role in that process. Their goal was to study and promote art heritage, thus opening the exhibitions of modern painters and issuing the results of scientific investigations. Study of creative work of Ukrainian masters of poster graphics allows asserting that there were bright manifestations of various styles and trends of art in graphic art of Ukraine at the beginning of the XX-th century. They were characteristic of cultural development of the whole Europe, avant-garde in particular. Allusion to the history of Ukrainian art, use of folk ornamentation, and creation of Ukrainian types with national coloring become a characteristic tendency in creative work of the artists of Ukrainian graphics of the period.

Key words: national and cultural movement, modernism, trend of art, national art.

Постановка проблеми. Мистецтво авангарду зруйнувало традиційні засади художньої творчості. Якщо стиль «модерн» був викликаний неприйняттям індустріалізації та урбанізації, то авангард пов'язаний з цими процесами органічно – він є прямим породженням нових ритмів життя, прискорених темпів змін, величезних емоційних та психологічних перевантажень – і загалом світу, в якому панують катаклізми, а людина втрачає звичну точку опори. Авангардизм у образотворчому мистецтві – це різні напрями, які виступали щоразу з позицій відкриття нових ідей. Однак у всіх авангардних течіях є спільні риси, що дає підстави єднати їх в одну художню епоху. Передусім, це принципова установка на новаторство, яке не просто заперечує попередні стилі – воно їх повністю ігнорує... По-друге, художники-авангардисти свідомо відмовляються від буквализму – від зображення предметного світу таким, яким його бачить око художника. І кожна нова авангардна течія відкриває свій спосіб проникнення у сутність речей та явищ. Тому важливою рисою авангарду є його аналітичність. Авангардне мистецтво – і це теж його особливість – несе в собі специфіку світовідчуття людини XX століття. Художники увібрали в себе шалений темперамент своєї доби, відчуття історичного зсуву, всесвітності змін, які відбуваються зрушенням всіх традиційних координат життя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. За останні роки, стали з'являтися роботи, присвячені різним жанрам плакатного мистецтва. І одночасно посилюється інтерес до проблем виховного та морально-естетичного впливу плаката (М. І. Бабурина, В. М. Ляхов). Перше послідовне і системне дослідження театрального плаката проведено А.Д. Боровським. У цій роботі розглядаються проблеми типології та еволюції жанру, його функціонування в системі культури на різних його етапах, його взаємини з іншими видами і жанрами мистецтва. Поряд з традиційним мистецт-

вознавчим аналізом, у дослідженні використовується функціональний підхід. Еволюція плакатного жанру розглядається з урахуванням ступеню реалізації конкретних функціональних і комунікативних завдань. У роботах В.Н. Ляхова досліджується радянський рекламний плакат. Автор розглядає взаємозв'язок рекламного плаката зі сферою державної ідеології і відзначає проблемний характер цих відносин. Надзвичайно цікавою є праця В.Я. Шевченка «Композиція плаката», в якій він досліджує напрямки розвитку українського плаката кінця ХХ – початку ХХІ ст., образотворчі засоби композиції плаката та роль кольору в плакаті.

Мета дослідження полягає у визначенні місця і ролі плаката Галичини в контексті європейського інформаційного простору.

Виклад основного матеріалу. Графіка Галичини початку ХХ ст. являє собою цілісне, принципово нове явище в історії українського мистецтва, розвиток якого зумовлений активним національно-культурним рухом. Журнальна, книжкова, плакатна, ужиткова та станкова графіка набуває небувалого розквіту в період означеної доби і демонструє поєднання загальноєвропейських мистецьких тенденцій та національних особливостей художнього процесу. Особливий інтерес до мистецтва графіки виник на початку ХХ ст. під впливом нового світогляду, в якому вагомим роль відігравали ідеї стилю «модерн». Майстри, які сповідували в мистецтві ідеї цього стилю, ставилися до графіки, як до художньої галузі, що має багаті можливості пластичної мови, здатної активізувати поступ до більшої умовності образних рішень. Важливим чинником розвитку графічного мистецтва, зокрема плаката, в Галичині на початку ХХ ст. був взаємозв'язок українського мистецтва з європейським. Цей зв'язок простежується через постійні контакти, виставки, особистісний творчий вплив тих майстрів, у яких вчилися українські художники. Упродовж 1910-1930-х рр. особливо плідними для розвитку української графіки були творчі зв'язки з мистецькими осередками Парижа, Варшави, Кракова, Відня, Праги, Загреба, де художники здобували освіту, працювали, експонували свої твори, входили до різних мистецьких об'єднань [1].

Заснування Української академії мистецтв створило основу для становлення та розвитку нової української графічної школи. Художники, які викладали в УАМ, – Г. Нарбут, М. Бойчук, В. Кричевський – стали фундаторами тих напрямів та художніх шкіл, які знайшли своє вираження упродовж ХХ ст. Попри всі відмінності та нюанси творчих шляхів, для них характерне спільне підґрунтя. Вони прагнули створити образ національного мистецтва, тому природним для їхньої творчості було звернення до культурної спадщини України минулих часів. Нове мистецтво містило переосмислені пам'ятки минулого, спостерігався процес взаємопроникнення двох середовищ – новітніх художніх течій і давніх традиційних мотивів та форм [2].

Графічне мистецтво Галичини початку ХХ ст. стає різноманітним і охоплює широкі сфери застосування. В цей період активно працюють художники-графіки нової генерації, залучаючи до співтворчості молоді мистецькі сили. Відбувається прискорення

темпу процесів зростання різноманітності художніх явищ. В українській графіці, що створювалася в різних мистецьких осередках: у Львові, Івано-Франківську, Дрогобичі, Кракові, виявляється принципова спорідненість на рівні художньої мови. Спільним для всіх осередків є прагнення майстрів графіки відкрити нові можливості художньо-образних рішень через опанування засобами нових мистецьких течій і використання національних традицій. Графічні твори галицьких художників цього періоду активно експонувалися на мистецьких виставках в Україні та за кордоном. В українському мистецтві цього періоду відобразилися різні загальноєвропейські течії – модерн, символізм, неопримітивізм, футуризм, кубізм, експресіонізм, конструктивізм, функціоналізм, реалізм, сюрреалізм, Арт Деко, неокласика. У роботах окремих художників і в цілих мистецьких течіях нерідко спостерігається нашарування різних стилевих напрямів.

На західноукраїнських землях, де з впливами Нарбути зливалися впливи нового західноєвропейського мистецтва, 1910 р. формується стилістика різних течій модернізму. Український мистецький авангард базувався на європейських зразках, не згубивши національних первин, родових прикмет: у ньому сліди селянського мистецтва, давньоукраїнської ікони, переосмислених у нових філософських підходах, і творив справді високе мистецтво [3]. Тому початок ХХ ст. становить цілу епоху в мистецько-культурному житті Галичини. В цей період істинно ренесансного злету Україна показала, яке багатство талантів і обдарувань має наш народ. Митці й науковці натхненно, наполегливо працювали у різних умовах – і колоніального існування, і в суворі, жорстокі часи лихоліть, і в перші – ще сприятливі для розбудови національної культури – пореволюційні роки; творили надзвичайно інтенсивно і плідно науку й мистецтво найвищого рівня. Тому таким вагомим став тогочасний вітчизняний доробок і такий значний його внесок у світову культуру. Складність єдиної картини розвитку української графіки виникає через поєднання явищ різного роду: співіснування різних стилевих напрямів (академізму, модерну, символізму, авангардових течій), поєднання різних проявів культури – новітніх, традиційних, архаїчних. Загальна картина розвитку графіки Галичини демонструє безліч різних шляхів, у ній спостерігається співіснування різних напрямів, що впливають одне на одного, але існують самодостатньо й паралельно. У мистецтві графіки першої половини ХХ ст. відчувається багатство можливостей її розвитку. Багатоваріантність, можливість вибору, різні темпи поширення напрямів сприяли динамічному й гнучкому розвитку цього мистецтва [4].

Висновки. У першій половині ХХ ст. розвиток образотворчого мистецтва в Галичині був тісно пов'язаний з європейським культурним процесом. Особливу роль у цьому процесі відігравали мистецькі об'єднання, які ставили собі за мету вивчення та популяризацію мистецької спадщини, влаштовуючи виставки сучасних художників, друкуючи результати наукових розвідок. Вивчення творчого доробку українських майстрів плаката дозволяє стверджувати,

що в графічному мистецтві України першої половини ХХ ст. існували яскраві прояви різноманітних художніх стилів і напрямів, характерних для культурного розвитку всієї Європи, зокрема авангардизму. Характерною тенденцією творчості митців української графіки кінця першої половини ХХ ст. стає звернення до історії українського мистецтва, використання народної орнаментики, створення українських шрифтів з національним забарвленням.

Творчість українських художників-графіків, які працювали в жанрі плаката (П. Ковжуна, В. Баляса, С. Гординського, М. Жука, Н. Хасевича, М. Левицького, В. Цимбала, П. Холодного – молодшого, В. Касіяна та ін.) незалежно від їх політичних поглядів, дає підставу зазначити, що з кінця ХІХ – першої половини ХХ ст. в Україні, зокрема на Галичині, сформувалась одна з найпотужніших шкіл плаката в Європі, в основі якої лежали глибокі традиції українського народного та образотворчого мистецтва.

Література:

1. Белічко Ю. В. Українське радянське мистецтво періоду громадянської війни. – К.: Мистецтво, 1980. – 183 с. іл. – (Нариси з історії укр. мистецтва).
2. Шмагало Р.Т. Мистецька освіта в Україні середини ХХ ст.: структурування, методологія, художні пропозиції. — Львів: — Українські технології, 2005. — 528с., 742 іл.
3. Лагутенко О. Українська графіка першої третини ХХ століття. — К.: Грані-Т, 2006. — 240 с.
4. Яців Р. М. Українське мистецтво ХХ ст.: Ідеї, явища, персоналії: 3б. ст. — Львів: Інститут народознавства НАН України, 2006. — 352 с.
5. Лобановський Б.Б., Говдя П. І. Українське мистецтво другої половини ХІХ – початку ХХ ст. – К.: Мистецтво, 1989. – 206 с. іл. – (Нариси з історії укр. мистецтва).
6. Український авангард 1910-1930 років: Альбом / Авт.-упоряд. Д.О. Горбачов. — К.: Мистецтво, 1996. — 400 с.